

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/155-8>**Коркуна О. І.**кандидат економічних наук,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського**Никига О. В.**Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського**Підвальна О. Г.**кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет**Korkuna Oryslava, Nykyha Oksana**

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi

Pidvalna Oksana

Vinnytsia National Agrarian University

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У статті проаналізовано роль гастрономічного туризму у соціально-економічному розвитку території в умовах децентралізації в Україні. Гастрономічний туризм – це спеціалізований вид туризму, який спрямований на ознайомлення туристів з гастрономічними особливостями та культурою певної території. Саме ознайомлення з гастрономічною культурою є основною метою відповідних турів. У сучасних умовах цей вид туризму стає вагомим фактором соціально-економічного розвитку місцевих громад. Світова практика демонструє, що гастрономічний туризм може стати тією рушійною силою, яка підвищує якість життя населення в регіонах з різним економічним потенціалом. Головними перевагами гастрономічного туризму є його сутнісний зв'язок із задоволенням базових потреб людини, можливість розвитку незалежно від наявності на певній території атрактивних природних чи історико-культурних об'єктів.

Ключові слова: гастрономічний туризм, дестинація, територіальна громада, децентралізація, розвиток.

GASTRONOMIC TOURISM AS A FACTOR OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

The paper deals with the role of gastronomic tourism in the territories socio-economic development in the context of decentralization in Ukraine. Gastronomic tourism is a specialized type of tourism, which aims to acquaint tourists with the gastronomic features and culture of a particular area. Getting acquainted with the gastronomic culture is the main purpose of the respective tours. In addition to gastronomic tours, the main forms of gastronomic tourism are gastronomic festivals, events and other forms of tourism, in which gastronomic tourism is a companion (or part). The main areas of stimulating socio-economic development of local communities by gastronomic tourism are the development of transport infrastructure, expanding the network of hotels and restaurants, stimulating entrepreneurial activity, tourism branding, socio-cultural and educational development of local communities, increasing employment, strengthening tourism competitiveness of territories. Due to the latest legislative changes, territorial communities with significant tourist resources have been able to manage their use more effectively, in particular through the organization of rural, ecological and gastronomic tourism, as well as through support for the establishment of specialized accommodation facilities. At the same time, the competitiveness of destinations requires their diversification, so only gastronomic tourism will not solve all the socio-economic problems of local communities and will not direct intensive tourist flows to them. A comprehensive program of territorial community's socio-economic development is needed, taking into account their potential and regional conditions. Nowadays, this type of tourism is becoming an important factor in the local community's socio-economic development. World practice shows that gastronomic tourism can be the driving force that improves the life quality in regions with different economic potential. The main advantages of gastronomic tourism are its essential connection with the satisfaction of basic human needs, as well as the possibility of development regardless of the attractive natural or historical (cultural) objects presence in a certain area.

Keywords: gastronomic tourism, destination, territorial community, decentralization, development.

JEL classification: L83, Z3.

Постановка проблеми. Велике значення для забезпечення стабільності та ефективності функціонування туристичного бізнесу має інституційне середовище, що характеризується досить складною структурою та може аналізуватись на різних ієрархічних рівнях, а саме держави, регіонів та територіальних громад. В умовах політики децентралізації, яка останніми роками успішно впроваджується в Україні, інституційне середовище

розвивається у новому напрямі, що дає змогу гарантувати сталий розвиток індустрії гостинності на локальному рівні через зростання ролі місцевих громад у процесах управління регіональним розвитком.

Одним із дієвих факторів розвитку територіальних громад є гастрономічний туризм, тобто перспективний напрям туристичної діяльності, який використовує особливості харчування туристів не лише як базовий еле-

мент надання послуг у місці тимчасового перебування, але й як окремий атрактивний складник дестинації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку гастрономічного туризму в Україні досліджували такі автори, як В. Антоненко, Д. Басюк, Т. Божук, Г. Вишневіська, І. Годя, І. Комарніцький, В. Корнілова, В. Омельницька, А. Расулова, С. Саламата. Детально вивчені передумови та фактори розвитку гастрономічного туризму на регіональному та національному рівнях із соціально-економічних, організаційних та історико-культурних позицій.

Водночас різні аспекти формування інституційного середовища розвитку туризму в Україні перебували в центрі уваги таких науковців, як Ю. Алексеєва, В. Биркович, А. Голод, С. Галасюк, Н. Гостева, Є. Козловський, О. Чеченя. Варто зауважити, що згадані автори досліджували передусім питання державного регулювання розвитку туристичної сфери загалом. Водночас актуальні напрями розвитку окремих видів туризму в умовах децентралізації залишаються малодослідженими.

Мета статті полягає в аналізі ролі гастрономічного туризму у соціально-економічному розвитку територій в умовах децентралізації в Україні.

Вклад основного матеріалу. За даними Всесвітньої туристичної організації 79% мандрівників вибудовують маршрут, попередньо вивчивши календар гастрономічних подій та особливості місцевої кухні. Кожен третій турист у світі розглядає національну кухню як важливу складову частину мотивації до подорожі, причому на харчування припадає близько 30% загальних витрат у поїздки [7].

Вважається, що вперше термін «гастрономічний туризм» було вжито професором Лусі Лонг (США) у 1998 р. з посиланням на концепцію, що туристи цілеспрямовано прагнуть вивчити певну культуру через їжу певної місцевості.

Перша міжнародна асоціація кулінарного туризму з'явилась у США у 2003 р. під назвою «Міжнародна асоціація кулінарного туризму» (International Culinary Tourism Association). Згодом, у 2012 р., асоціація була перейменована у «Всесвітню асоціацію гастрономічного туризму» (World Food Travel Association) після того, як американські дослідження показали, що англійськомовні люди неоднозначно розуміють термін «кулінарний туризм».

Водночас визначення поняття гастрономічного туризму різних українських науковців різноманітні, як і терміни, що вживаються для його позначення («гастрономічний туризм», «винно-гастрономічний туризм», «кулінарний туризм»). У зарубіжній літературі спостерігається така тенденція: вчені вживають терміни “food tourism”, “culinary tourism”, “gastronomic tourism”.

М. Холл та Р. Мітчелл трактують гастрономічний туризм як вид туризму, який включає відвідування виробників продуктів харчування, фестивалів їжі, ресторанів та спеціальних місць, пов'язаних з деякими продуктами харчування та дегустацією страв; спостереження за процесами виготовлення та приготування їжі [9].

Заслужовує на увагу визначення А. Расулової, яка вважає, що гастрономічний туризм – це спеціалізований вид туризму, пов'язаний з

ознайомленням з історією, технологією та культурою споживання національних страв і продуктів, а також навчанням і підвищенням рівня професійних знань у сфері кулінарії [8].

Проаналізувавши наявні визначення, вважаємо, що гастрономічний туризм слід трактувати як спеціалізований вид туризму, який спрямований на ознайомлення туристів з гастрономічними особливостями й культурою певної території.

Гастрономічний туризм можна трактувати також як один з різновидів культурного туризму, адже гастрономія є визнаним елементом культури. Окрім того, гастрономічний туризм має тісні зв'язки з такими видами туризму, як подієвий, етнічний, агротуризм. Важливим аспектом розвитку гастрономічного туризму є можливість його поєднання з ресторанным господарством (рис. 1).

Загальною метою гастрономічного туризму є ознайомлення з гастрономічною культурою певної території, регіону чи країни.

На думку В. Антоненка, цілі та методи гастрономічного туризму повною мірою відповідають соціально-гуманітарній місії туристичної діяльності як вагомому чинника «діалогу культур», поваги до загальнолюдських культурних цінностей, толерантності до способу життя, світогляду й традицій, оскільки національна кухня є невід'ємною частиною культурної спадщини кожної нації, оригінальним надбанням будь-якого етносу. Пригощання національними стравами й напоями є основою гостинності, отже, сприяє налагодженню культурних контактів, взаємопізнанню та взаєморозумінню, масштабному спілкуванню між громадянами різних країн [1].

До гастрономічної культури як об'єкта гастрономічного туризму можемо віднести кулінарні традиції, культуру прийняття їжі, а також звичаї та обряди, пов'язані з гастрономією. Слід відзначити, що невід'ємним елементом є древні рецептури, які передаються з покоління в покоління й часто є особливою атракцією закладів або дестинацій.

Відповідно, гастрономічний туризм можна вважати допоміжним інструментом пізнання культурної спадщини країн та регіонів світу, оскільки страви національної кухні є одним з елементів, що відображають спосіб життя, світогляд, традиції етносів [6].

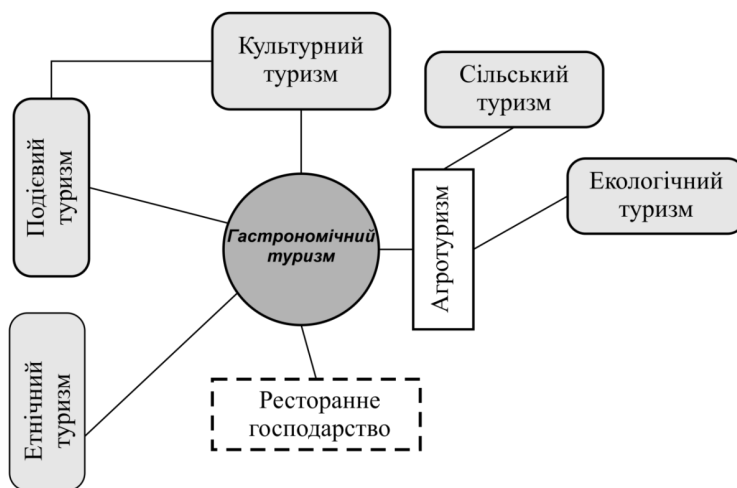

Рис. 1. Структура та зв'язки гастрономічного туризму

Таблиця 1

Організаційні форми гастрономічного туризму та їх соціально-економічне значення

Форми	Приклади організації	Напрями впливу на територіальні громади
Гастротури, екскурсії	«Сировинні» тури, екскурсії на екоферми	Розвиток транспортної інфраструктури, розширення мережі закладів готельно-ресторанного господарства
Гастрономічні фестивалі	«Свято пампуха» (Львів), «Свято сиру і вина» (Львів), «День кавуна» (Херсон)	Стимулювання підприємницької активності, туристичний брендинг
Гастрономічні заходи	Майстер-класи, ярмарки, кулінарні конкурси	Соціально-культурний та освітній розвиток місцевих спільнот
Інші форми туризму в яких гастрономічний туризм є супутнім (або складовою частиною)	Культурні (пізнавальні) тури, екскурсії	Підвищення рівня зайнятості населення, посилення туристичної конкурентоздатності територій

Як окремий вид туризму гастрономічний туризм має такі особливі риси:

– умови для його розвитку мають абсолютно всі країни, регіони й території;

– гастрономічний туризм не має характеру сезонного відпочинку;

– гастрономічний туризм тією чи іншою мірою є складовим елементом усіх турів, але, на відміну від інших видів туризму, знайомство з національною кухнею стає головним мотивом, метою та елементом гастрономічної подорожі;

– просування місцевих господарств і виробників продовольчих товарів є невід'ємною частиною будь-якого гастрономічного туру [3; 8].

Власне, універсальність та соціальне значення гастрономічного туризму зумовлюють його основні переваги на місцевому рівні.

Основними формами організації гастрономічного туризму є гастротури, екскурсії, гастрономічні фестивалі, гастрономічні заходи та інші форми туризму, в яких гастрономічний туризм є супутнім (або складовою частиною) (табл. 1).

Гастрономічний туризм з огляду на свою специфіку має особливе значення для розвитку локальних дестинацій, що в умовах децентралізації стають чинниками конкурентоспроможності територіальних громад.

В сучасних умовах окремі територіальні громади, що володіють значними туристичними ресурсами, завдяки останнім законодавчим змінам отримали можливість більш ефективно управляти їх використанням, зокрема, через організацію сільського, екологічного та гастрономічного туризму, а також через підтримку створення спеціалізованих закладів розміщення, а саме агроосель.

Однак у вітчизняних умовах важливим є питання не стільки обґрунтування адміністративних механізмів, скільки фінансового забезпечення заходів щодо модернізації сфери туризму та гостинності регіону.

У цьому контексті Європейська хартія місцевого самоврядування передбачає реалізацію таких положень.

1) органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть розпоряджатися в межах своїх повноважень;

2) обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає їх повноваженням;

3) частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування обов'язково формується за рахунок

місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону;

4) фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів органів місцевого самоврядування, мають досить диверсифікований і гнучкий характер, а також повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконуваних ними завдань;

5) захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або вжиття аналогічних заходів задля подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування;

6) з органами місцевого самоврядування повинні належним чином проводитись консультації про порядок передачі їм перерозподілених ресурсів;

7) дотації органам місцевого самоврядування призначаються не для фінансування конкретних проєктів;

8) задля здійснення позик інвестиційного капіталу органи місцевого самоврядування мають доступ до національного ринку капіталу [5].

Варто зауважити, що місцеве самоврядування в Україні базується на принципах народовладдя; законності; гласності; колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування [4]. Оптимальним напрямом реалізації названих принципів, який у сучасних умовах може забезпечити докорінну модернізацію економічних систем саме на низовому рівні, є концепція децентралізації, що успішно апробована досвідом економічно розвинених держав світу.

Однак, незважаючи на тривалий період формування інституційних засад розвитку туризму в Україні, наявне інституційне середовище ще досі не можна вважати збалансованим і несуперечливим. Водночас започатковані процеси децентралізації створюють нові можливості для розвитку гастрономічного туризму на рівні місцевих громад. Особливо перспективним є його розвиток на базі садиб сільського туризму, які можуть забезпечити суттєві додаткові доходи до місцевих бюджетів

невеликих громад, на території яких не розташовані промислові підприємства. Водночас для успішного розвитку туризму на локальному рівні необхідним є подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення рекреаційно-туристичної діяльності в Україні.

Для активізації розвитку гастрономічного туризму доречним є розроблення відповідного маркетингового забезпечення, яке би включало:

- брендінг регіонів і DESTИНАЦІЙ з урахуванням перспектив організації гастрономічних турів;
- створення інформаційних веб-ресурсів, присвячених гастро-туристичним ресурсам регіону;
- включення гастрономічного туризму як пріоритетної складової частини туристичної сфери у структуру стратегій та програм регіонального розвитку туризму;
- активізація міжнародного співробітництва у сфері розвитку гастрономічного туризму [2].

Застосування таких підходів і впровадження їх у вигляді рекомендації для органів влади та місцевого самоврядування, а також туристичних підприємств дасть змогу суттєво активізувати розвиток гастро-

мічного туризму. Водночас варто зауважити, що конкурентоспроможність DESTИНАЦІЙ вимагає їх диверсифікації, тому лише гастрономічний туризм не вирішить усіх соціально-економічних проблем місцевих громад і не спрямує до них інтенсивні туристичні потоки. Необхідною є комплексна програма соціально-економічного розвитку територіальних громад з урахуванням їх потенціалу та регіональної кон'юнктури.

Висновки. Отже, гастрономічний туризм у сучасних умовах стає вагомим фактором соціально-економічного розвитку місцевих громад в умовах децентралізації. Світова практика демонструє, що гастротуризм може стати тією рушійною силою, котра поживить туристичну діяльність та підвищить якість життя населення у регіонах з різним потенціалом як у популярних DESTИНАЦІЯХ, так і в депресивних периферійних районах. Головними перевагами гастрономічного туризму є його сутнісний зв'язок із задоволенням базових потреб людини, можливість розвитку незалежно від наявності на певній території атрактивних природних чи історико-культурних об'єктів.

Список використаних джерел:

1. Антоненко В. Міжнародний туризм як чинник взаємодії та взаємозбагачення культур. *Філософські нариси туризму*. 2005. С. 223–233.
2. Басова В., Голод А. Проблеми та перспективи розвитку гастрономічного туризму у Західному регіоні України. *Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (19-20 жовтня 2018 р., м. Львів). Львів, 2018. С. 62–64.
3. Глушко В. Гастрономічний туризм як окремий вид у туризмі: поняття, сутність, класифікація. *Торгівля і ринок України*. 2016. Вип. 39–40. С. 166–175.
4. Про місцеве самоврядування : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
5. Законодавство України // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 16.02.2020).
6. Корнілова В., Корнілова Н. Сучасні тенденції розвитку гастрономічного туризму. *Ефективна економіка*. 2018. Вип. 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/37.pdf (дата звернення: 16.02.2020).
7. Нестерчук І. Гастрономічний туризм: історія, теорія і сучасні практики. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки*. 2017. Вип. 6. С. 193–199.
8. Расулова А. Потенціал ресторанного бізнесу у розвитку гастрономічного туризму України. *Економіка і держава*. 2015. Вип. 5. С. 78–83.
9. Hall M., Mitchell R. Gastronomic tourism: comparing food and wine tourism experiences. *Niche Tourism, Contemporary Issues, Trends and Cases*. 2005. P. 89–100.

References:

1. Antonenko V. (2005). Mizhnarodnyi turyzm yak chynnyk vzaiemodii ta vzaiemozbahachennia kultur [International tourism as a factor of interaction and mutual enrichment of cultures]. *Filosofski narisy turyzmu [Philosophical essays on tourism]*. Kyiv, pp. 223–233.
2. Basova V., Holod A. (2018). Problemy ta perspektyvy rozvytku hastronomichnoho turyzmu u Zakhidnomu rehioni Ukrainy [Problems and prospects of gastronomic tourism development in the Western region of Ukraine]. *Proceedings of the Suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy rozvytku turyzmu v rehionakh Ukrainy : III Vseukr. nauk.-prakt. konf. (October, 19-20, 2018, Lviv)*. Lviv, pp. 62–64.
3. Hlushko V. (2016). Hastronomichni turyzm yak okremiy vyid u turyzmi: poniattia, sutnist, klasyfikatsiia [Gastronomic tourism as a separate type in tourism: concept, essence, classification]. *Torhivlia i rynek Ukrainy [Trade and Market of Ukraine]*, 39–40, pp. 166–175.
4. Zakon Ukrainy “Pro mistseve samovriaduvannia” [Law of Ukraine “On Local Self-Government”] (1997). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine], 24, 170.
5. Zakonodavstvo Ukrainy. Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy [Legislation of Ukraine. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (date of access: February, 16, 2020).
6. Kornilova V., Kornilova N. (2018). Suchasni tendentsii rozvytku hastronomichnoho turyzmu [Current trends in the development of gastronomic tourism]. *Efektivna ekonomika [Effective economy]*, 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/37.pdf (date of access: February, 16, 2020).
7. Nesterchuk I. (2017). Hastronomichni turyzm: istoriia, teoriia i suchasni praktyky [Gastronomic tourism: history, theory and modern practices]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Heohrafichni nauky [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Geographical Sciences]*, 6, pp. 193–199.
8. Rasulova A. (2015). Potentsial restorannoho biznesu u rozvytku hastronomichnoho turyzmu Ukrainy [The potential of the restaurant business in the development of gastronomic tourism in Ukraine]. *Ekonomika i derzhava [Economy and State]*, 5, pp. 78–83.
9. Hall M., Mitchell R. (2005). Gastronomic tourism: comparing food and wine tourism experiences. *Niche Tourism, Contemporary Issues, Trends and Cases*, pp. 89–100.